

Beslutande organ, valkretsar och valdistrikt

I detta kapitel behandlas vissa delar av den kyrkliga organisationen som på olika sätt är av betydelse för de direkta valen.

Vilka val som skall förrättas följer i regel direkt av kyrkoordningens bestämmelser. I ett fall, nämligen ifråga om församlingar som bildar en samfällighet, finns det alternativa möjligheter. Kyrkofullmäktige har i kyrkoordningen ställning som huvudalternativ men som redovisas i avsnitt 2.1 kan det istället finnas ett direktvalt kyrkoråd eller i vissa fall kyrkostämma.

Det finns minimiregler beträffande antalet ledamöter i olika beslutande organ. Det är endast beträffande Kyrkomötet som antalet ledamöter är fixerat i kyrkoordningen. På motsvarande sätt förhåller det sig med andelen ersättare. På den punkten anger dock kyrkoordningen såväl högsta som lägsta antal för alla beslutande organ utom Kyrkomötet. Vad som gäller redovisas i avsnitt 2.2.

Valkretsar och valdistrikt är organisatoriska enheter som enbart är av betydelse för valen. Frågor om valkretsar och mandatens fördelning mellan valkretsarna behandlas i avsnitt 2.3 och valdistrikt i avsnitt 2.4.

2.1

BESLUTANDE ORGAN I FÖRSAMLING INOM EN SAMFÄLLIGHET

För församlingar som ingår i en samfällighet finns alternativa möjligheter när det gäller vilket beslutande organ som skall väljas. Om försam-

lingen har högst 500 röstberättigade finns också möjligheten att ha kyrkostämma.

Alla församlingar som ingår i en samfällighet kan ha direktvalt kyrkoråd. Antalet direktvalda kyrkoråd har successivt ökat sedan möjligheten att välja sådana infördes år 1992. Ett direktvalt kyrkoråd har samma uppgifter som övriga kyrkoråd men är därtill församlingens beslutande organ. Det är möjligt både för de församlingar som nu har kyrkofullmäktige och de församlingar som har kyrkostämma att besluta om en övergång till direktvalt kyrkoråd.

Som en huvudregel gäller att församlingen har kvar samma beslutande organ som tidigare. Övergång till annat beslutande organ kan ske till följd av en förändring i fråga om antalet röstberättigade och/eller beslut i församlingen. I det följande redovisas vad som gäller i olika situationer.

2.1.1

Antalet röstberättigade har ökat och överstiger 500

Om församlingen tidigare har haft kyrkostämma skall det ske en förändring om församlingen har fått fler än 500 röstberättigade. Det är antalet röstberättigade den 1 december året före valåret som är avgörande. Är antalet röstberättigade då fler än 500 skall de som tillhör församlingen välja ledamöter till ett beslutande organ. Det finns två alternativa möjligheter.

1. Fattas inget särskilt beslut så följer av kyrkoordningens bestämmelser att församlingen skall välja kyrkofullmäktige.

2. Kyrkostämman kan besluta att det istället skall väljas ett direktvalt kyrkoråd.

Ett beslut av kyrkostämman att församlingens beslutanderätt skall utövas av ett direktvalt kyrkoråd skall fattas senast den 1 februari valåret. Stiftsstyrelsen skall genast underrättas om beslutet.

2.1.2

Antalet röstberättigade har minskat till högst 500

Har antalet röstberättigade sjunkit från över 500 till högst 500 så finns följande fem alternativa möjligheter. Även i detta fall är antalet röstberättigade den 1 december året före valåret avgörande. De alternativ som finns är delvis beroende av vilken typ av beslutande organ som församlingen har före valet.

1. Har församlingen kyrkofullmäktige så finns fullmäktige kvar om inget annat beslutas.
2. Har församlingen ett direktvalt kyrkoråd finns detta kvar om inget annat beslutas.
3. Kyrkofullmäktige eller det direktvalda kyrkorådet kan besluta att församlingens beslutanderätt i stället skall utövas av en kyrkostämma och att det därmed inte skall hållas något val som gäller församlingen.
4. Kyrkofullmäktige kan besluta att det istället för kyrkofullmäktige skall väljas ett direktvalt kyrkoråd.
5. Det direktvalda kyrkorådet kan besluta att det istället skall väljas kyrkofullmäktige.

Beslut enligt något av alternativen 3–5 skall fattas senast den 1 februari valåret. Stiftsstyrelsen skall genast underrättas om beslutet.

2.1.3

En ny församling har bildats

En ny församling kan bildas antingen genom delning av en tidigare församling eller, vilket är det vanligare, genom sammanslagning av två eller flera församlingar. När det bildats en ny församling som inte ingår i någon samfällighet blir enligt huvudregeln kyrkofullmäktige alltid beslutande organ. Är det fråga om en ny församling

som ingår i en samfällighet finns, beroende på antalet röstberättigade, de båda alternativ som redovisats i avsnitten 2.1.1 och 2.1.2. För att det skall kunna bli fråga om något annat beslutande organ än kyrkofullmäktige krävs ett särskilt beslut. Detta innebär att det måste utses indelningsdelegerade som kan fatta beslut om vilken slags beslutande organ den nya församlingen skall ha. I regel torde inte indelningsdelegerade utses när de är fråga om ändring av församlingsindelningen inom en samfällighet.

2.1.4

Församlingen har fortfarande fler än 500 röstberättigade

Församlingen har sedan tidigare kyrkofullmäktige eller ett direktvalt kyrkoråd. Enligt huvudregeln sker ingen förändring om det inte fattas ett särskilt beslut. Det beslut som kan fattas är att en församling som har kyrkofullmäktige övergår till direktvalt kyrkoråd eller att en församling som har direktvalt kyrkoråd inför kyrkofullmäktige. Ett beslut av kyrkofullmäktige respektive det direktvalda kyrkorådet om en förändring skall fattas senast den 1 februari valåret. Stiftsstyrelsen skall genast underrättas om beslutet.

2.1.5

Församlingen har fortfarande högst 500 röstberättigade

Församlingen kan sedan tidigare ha kyrkostämma, kyrkofullmäktige eller direktvalt kyrkoråd. Enligt huvudregeln sker ingen förändring om det inte fattas ett särskilt beslut. En förändring kan dock beslutas enligt något av följande tre alternativ.

1. Kyrkostämman eller kyrkofullmäktige kan besluta att det skall väljas ett direktvalt kyrkoråd.
2. Kyrkostämman eller det direktvalda kyrkorådet kan besluta att det skall väljas kyrkofullmäktige.
3. Kyrkofullmäktige eller det direktvalda kyrkorådet kan besluta att församlingens beslutanderätt skall utövas av en kyrkostämma och att det därmed inte skall hållas något val som gäller församlingen.

Ett beslut om en förändring skall fattas senast den 1 februari valåret. Stiftsstyrelsen skall genast underrättas om beslutet.

2.2

ANTALET LEDAMÖTER OCH ERSÄTTARE I BESLUTANDE ORGAN

Om en församling får ett annat beslutande organ än tidigare eller en ny samfällighet bildas måste det fattas ett beslut om antalet ledamöter. Det kan också fattas beslut om ett ändrat antal ledamöter även om församlingen eller samfälligheten har kvar samma beslutande organ som tidigare. Härtill kommer att det kan krävas ett ökat antal ledamöter därför att antalet röstberättigade har blivit fler än tidigare.

2.2.1

Vem som beslutar om antalet ledamöter och ersättare

Om det sker en förändring så att t.ex. kyrkofullmäktige i en församling beslutar att det istället skall finnas ett direktvalt kyrkoråd så är det kyrkofullmäktige som också beslutar hur många ledamöter och ersättare det direktvalda kyrkorådet skall ha. Motsvarande, att det gamla beslutande organet beslutar om hur många ledamöter det nya beslutande organet skall ha, gäller även i övriga fall när en församling fattar beslut om att ändra typ av beslutande organ. Vid nybildning av en församling blir det indelningsdelegerade som får besluta. Finns inte indelningsdelegerade, och det inte är fråga om en ny församling som bildas av alla församlingarna i ett tidigare flerförsamlingspastorat, torde man få tillämpa kyrkoordningens regler om minsta antal ledamöter. Ersättarkvoten får lämpligen sättas till hälften av antalet ledamöter, vilket är det vanligaste beslutet när det gäller andelen ersättare.

När samfällda kyrkofullmäktige skall väljas första gången bör församlingarna komma överens om hur många ledamöter och ersättare som skall väljas. Kan inte församlingarna komma överens är det stiftsstyrelsen som beslutar. I övrigt gäller att kyrkofullmäktige beslutar hur många

ledamöter och ersättare som fullmäktige skall ha. Motsvarande gäller för ett direktvalt kyrkoråd, samfällda kyrkofullmäktige och stiftsfullmäktige. Då det gäller Kyrkomötet har kyrkoordningen fastställt att det skall vara 251 ledamöter.

2.2.2

Tid för beslut och anmälan av beslut

Beslut om antalet ledamöter och ersättare i kyrkofullmäktige, direktvalt kyrkoråd och samfällda kyrkofullmäktige skall fattas senast den 1 februari valåret. Ett sådant beslut skall genast anmälas till stiftsstyrelsen. Även ett beslut av stiftsfullmäktige att ändra antalet ledamöter skall fattas senast 1 februari valåret.

Det bör noteras att i de fall indelningsdelegerade skall fatta beslut om antalet ledamöter och beslut om en indelningsändring fattas sent under året före valåret måste indelningsdelegerade väljas omgående för att hinna sammanträda före 1 februari under valåret.

2.2.3

Minsta antal ledamöter

Kyrkoordningen innehåller bestämmelser om minsta antal ledamöter i olika slags beslutande organ. För kyrkofullmäktige, direktvalda kyrkoråd och samfällda kyrkofullmäktige varierar minimitalen med antalet röstberättigade personer i församlingen respektive samfälligheten. Det skall alltid väljas ett udda antal ledamöter till kyrkofullmäktige, samfällda kyrkofullmäktige och stiftsfullmäktige. Till direktvalda kyrkoråd skall det alltid väljas ett jämnt antal ledamöter eftersom det blir ett udda antal ledamöter i rådet i och med att kyrkoherden är självskriven ledamot. Följande bestämmelser gäller om minsta antalet ledamöter.

I *kyrkofullmäktige* skall antalet ledamöter vara minst

- * 15 i församlingar med högst 5 000 röstberättigade;
- * 19 i församlingar med 5 001–10 000 röstberättigade;
- * 25 i församlingar med över 10 000 röstberättigade.

I *samfällda kyrkofullmäktige* skall antalet ledamöter vara minst

- * 15 i samfälligheter med högst 5 000 röstberättigade;
- * 25 i samfälligheter med 5 001–20 000 röstberättigade;
- * 35 i samfälligheter med 20 001–40 000 röstberättigade;
- * 45 i samfälligheter med över 40 000 röstberättigade.

I ett *direkvalt kyrkoråd* skall antalet valda ledamöter vara minst

- * 8 i församlingar med högst 500 röstberättigade;
- * 10 i församlingar med över 500 röstberättigade.

I *stiftsfullmäktige* skall antalet ledamöter vara minst 41.

2.2.4

Antalet ersättare

Det finns gemensamma bestämmelser om hur många ersättare som kan finnas i olika beslutande organ. I detta fall har genom kyrkoordningen satts gränser för såväl högsta som minsta antal som skall väljas. Inom dessa gränser skall samma organ som beslutar om antalet ledamöter också besluta hur många ersättarna skall vara. Det handlar då inte om att besluta om ett bestämt antal utan om andelen ersättare i förhållande till hur många mandat som en nomineringsgrupp erhåller vid valet. Andelen ersättare får vara högst hälften av antalet platser som en nomineringsgrupp har erhållit. Det skall dock alltid utses minst två ersättare från varje nomineringsgrupp som har erhållit något mandat.

2.3

VALKRETSAR

Valkretsen är ett geografiskt område vars röstberättigade väljer ledamöter i ett beslutande organ. Följande uppställning visar vilka områden som bildar valkretsar vid de olika valen.

Val	Valkrets
Kyrkofullmäktige	Församlingen
Direkvalt kyrkoråd	Församlingen
Samfällda kyrkofullmäktige i en pastoratssamfällighet	En eller flera församlingar
Samfällda kyrkofullmäktige i en flerpastoratssamfällighet	Pastoraten
Stiftsfullmäktige	Ett eller flera kontrakt
Kyrkomötet	Stiften

I regel är en person som bor inom någon av valkretsarna inom ett valområde valbar från vilken som helst av valkretsarna. Vid val till samfällda kyrkofullmäktige kan valbarheten dock inskränkas till en valkrets. Detta redovisas närmare i avsnitt 3.2.5.

2.3.1

Särskild valkretsindelning

Enligt huvudregeln utgör varje församling en egen valkrets vid val av samfällda kyrkofullmäktige i en pastoratssamfällighet och varje kontrakt en egen valkrets vid val av stiftsfullmäktige. Vid dessa båda val skall dock i vissa fall en särskild valkretsindelning göras. Om en församling respektive ett kontrakt som valkrets vid en proportionell fördelning av mandaten i förhållande till antalet röstberättigade får färre än fem mandat skall det göras en särskild valkretsindelning. Två eller fler församlingar respektive kontrakt förs samman så att det bildas en valkrets med minst fem mandat. Syftet är att få ett rättvisande utfall av valet och öka möjligheterna för mindre nomineringsgrupper att få plats i de beslutande organen.

I båda fallen skall en valkrets utformas så att den får en sammanhängande gränslinje. För den särskilda valkretsindelningen vid val till samfällda kyrkofullmäktige i en pastoratssamfällighet gäller därtill att ”antalet mandat för hela samfälligheten skall fördelas så jämnt som möjligt”.

38 kap. 11 § sista stycket kyrkoordningen. Innebörden av detta är att valkretsindelningen så långt som möjligt skall leda till att det råder samma relationer mellan antalet röstande och antalet mandat i samtliga valkretsar i en samfällighet.

Beslut om särskild valkretsindelning skall fattas senast den 1 februari valåret. Innan samfällda kyrkofullmäktige fattar sitt beslut om särskild valkretsindelning i en pastoratssamfällighet skall församlingarna få möjlighet att yttra sig. För att gälla skall samfällda kyrkofullmäktiges beslut fastställas av stiftsstyrelsen. Om samfällda kyrkofullmäktige inte den 1 februari har fattat något beslut om särskild valkretsindelning trots att detta krävs, får stiftsstyrelsen bestämma vad som skall gälla. Detsamma blir fallet om samfällda kyrkofullmäktige fattar ett beslut som inte kan fastställas av stiftsstyrelsen därför att det inte stämmer med det som sägs i kyrkoordningen om valkretsindelningen.

2.3.2

Antalet mandat per valkrets

Stiftsstyrelsen beslutar om fördelning av mandaten mellan valkretsarna vid val till samfällda kyrkofullmäktige och stiftsfullmäktige. Kyrkostyrelsen beslutar om fördelning av mandaten mellan valkretsarna/stiften för valet till Kyrkomötet. Mandaten skall fördelas proportionellt i förhållande till antalet röstberättigade. Antalet röstberättigade den 1 oktober året före valåret skall ligga till grund för besluten.

Vid valen till samfällda kyrkofullmäktige i en flerpastoratssamfällighet och till Kyrkomötet kan det inte göras en särskild valkretsindelning. Där utgör alltid varje pastorat respektive varje stift en valkrets. För att inte någon valkrets skall bli utan mandat, vilket kan bli fallet vid en strikt proportionell fördelning om en valkrets har förhållandevis få röstberättigade, finns en ordning med garantimandat. Vid val till samfällda kyrkofullmäktige i en flerpastoratssamfällighet är varje pastorat som valkrets garanterat minst ett mandat. Vid val till Kyrkomötet skall varje stift som valkrets tilldelas minst två mandat. Vid 2001 års val behövde inte garantiregeln tillämpas. Det

minsta stiftet – Visby stift – hade då, till skillnad mot vad som tidigare varit fallet, tillräcklig andel av de röstberättigade för att få två mandat.

2.3.3

Fasta mandat och utjämningsmandat

Vid val till stiftsfullmäktige och till Kyrkomötet finns dels fasta mandat, dels utjämningsmandat. Systemet med utjämningsmandat har införts därför att det är bästa sättet att uppnå proportionalitet mellan nomineringsgrupperna vid val som sker inom flera valkretsar. Den fördelning av mandat mellan valkretsarna som stiftsstyrelsen respektive Kyrkostyrelsen beslutar utifrån andelen röstberättigade i valkretsarna avser alltså de fasta mandaten. Utjämningsmandaten fördelas mellan nomineringsgrupperna i förhållande till det totala antalet röster i hela stiftet respektive i hela landet.

Vid val till stiftsfullmäktige är 80 procent av det totala antalet mandat fasta mandat. Det är alltså dessa som skall fördelas av stiftsstyrelsen mellan valkretsarna. I Kyrkomötet finns 225 fasta mandat och 26 utjämningsmandat.

2.4 VALDISTRIKT

Valdistrikt utgör ett geografiskt område där de röstberättigade röstar i samma vallokal. Varje församling utgör ett valdistrikt om inget annat beslutas. Det kan inte ske en sammanslagning av flera församlingar till ett valdistrikt. Flera valdistrikt kan dock ha en gemensam vallokal.

Stiftsstyrelsen får besluta att en församling skall delas i flera valdistrikt. Ett sådant beslut skall fattas senast den 1 december året före valåret. Innan stiftsstyrelsen beslutar om en distriktsindelning skall stiftsstyrelsen samråda med valnämnden. Tidigare angavs att det skulle ske samråd med församlingens kyrkoråd och om församlingen ingick i en samfällighet skulle det också ske samråd med kyrkonämnden. När det nu anges i kyrkoordningen att samrådet skall ske med valnämnden, får det ankomma på valnämnden att pröva om det lokalt bör ske ett vidare samråd. Det torde ofta finnas goda skäl för att detta skall göras i någon form.

Det finns ett par olika och ibland samverkande förhållanden som i första hand kan aktualisera behovet att dela en församling i flera valdistrikt. Församlingen kan ha ett så stort antal röstberättigade att det krävs mer än en vallokal eller omfatta ett så stort område att det medför svårigheter att ha endast en vallokal.

Vid bedömningen av om en församling skall delas i flera valdistrikt kan finnas skäl att pröva om det istället är lämpligt att ordna ett eller flera särskilda röstmottagningsställen. Detta gäller inte minst om behovet av en valdistriktsindelning grundar sig på geografiska förhållanden.

Ett särskilt röstmottagningsställe kan vara öppet för såväl förhandsröstning som röstning på valdagen. Beslut om särskilda röstmottagningsställen fattas också av valnämnden. Vad som närmare gäller beträffande särskilda röstmottagningsställen redovisas i kap. 9 som behandlar lokaler för röstning.

Vid 2001 års val gällde enligt bestämmelser utfärdade av Kyrkstyrelsen att när en församling delades i två eller flera valdistrikt skulle varje valdistrikt omfatta ett eller flera av de valdistrikt som användes vid de allmänna valen år 1998. Det

är inte möjligt att inför valet 2005 utgå från de borgerliga valdistriktsgrensarna vid bestämning av de kyrkliga valdistrikten. Istället används samma teknik som har införts vid de allmänna valen. Det innebär att underlaget för valdistriktsindelningen består av kartor som visar församlingsgränser, gränser för borgerliga valdistrikt samt lämpliga kartdetaljer för orienteringens skull. I de fall som valnämnderna vill ha andra gränser för valdistrikten än församlingsgränserna, ritas dessa förslag in direkt på kartunderlaget och utgör en del av underlaget för stiftsstyrelsens beslut om valdistrikt.

Då avstämning skett mellan stift och valnämnd och senast efter beslut i stiftsstyrelsen skickas kopia av beslutet inklusive karta till kyrkovalprojektet som med Lantmäteriets hjälp ritas om kartorna digitalt. Därefter tilldelas alla fastigheter ett kyrkligt valdistrikt. Detta görs av Lantmäteriverket i en s.k. ”dopningsprocess” som märker varje fastighet med en valdistriktskod. Därefter läggs dessa uppgifter in i valsyste- met som sedan kan fördela röstberättigade på respektive valdistrikt.